

GEOGRAFIYANI O'QITISHDA O'QUVCHILARDA MUSTAQIL VA IJODIY FAOLIYATINI TARKIB TOPTIRISH

*Turg'unboyeva Mubina Umiddinjon qizi,
Andijon davlat pedagogika instituti 2- bosqich talabasi,
Andijon shahri Do'stlik ko'chasi 2-uy
mubinaturg'unboyeva@gmail.com*

Annotatsiya. Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim muassasalarida geografiya fanini o'qitish jarayonida o'quvchilarning mustaqil va ijodiy faoliyatini shakllantirish hamda rivojlantirishning pedagogik-psixologik asoslari tadqiq etilgan. Muallif tomonidan zamonaviy geografik ta'limda an'anaviy dars berish uslublaridan voz kechib, muammoli ta'lim, loyihaviy o'qitish va interaktiv metodlarni qo'llash orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini oshirish yo'llari tahlil qilingan. Shuningdek, dars va darsdan tashqari jarayonlarda o'quvchilarning ijodiy salohiyatini faollashtiruvchi amaliy topshiriqlar hamda keys-stadilar (case-study) majmuasi ishlab chiqilib, ularning ta'lim samaradorligini oshirishdagi o'rni asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: geografiya ta'limi, mustaqil faoliyat, ijodiy fikrlash, loyihaviy ta'lim, interaktiv metodlar, muammoli vaziyat, keys-stadi, ta'lim samaradorligi.

DISTINCTIVE FEATURES OF CLASSICAL AND MODERN GEOSOCIAL SCHOOLS

*Turgunboyeva Mubina Umiddinjon qizi,
2nd year student of Andijan State Pedagogical Institute,
2nd floor, Do'stlik Street, Andijan city
mubinaturg'unboyeva@gmail.com*

Abstract. This article examines the pedagogical and psychological foundations of forming and developing students' independent and creative activities in the process of teaching geography in general secondary education institutions. The author analyzes ways to enhance students' independent thinking skills by shifting away from traditional teaching methods towards problem-based learning, project-based learning, and interactive methods in modern geographical education. Furthermore, a complex of practical assignments and case studies that activate students' creative potential during and outside of class is developed, and its role in improving educational efficiency is substantiated.

Keywords: geography education, independent activity, creative thinking, project-based learning, interactive methods, problem situation, case study, educational efficiency.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimining bosh maqsadi o'quvchilarga faqat tayyor bilimlarni berish emas, balki ularni mustaqil fikrlashga, ijodiy yondashishga va axborotlar oqimidan to'g'ri foydalana olishga o'rgatishdan iboratdir. Geografiya fani o'zining xarakteriga ko'ra, yer yuzi, tabiat, aholi va xo'jalik o'rtasidagi murakkab aloqalarni o'rgatuvchi keng qamrovli fandir. Ushbu fanni o'qitishda an'anaviy yodlash metodlaridan voz kechib, o'quvchilarning mustaqil va ijodiy faoliyatini tarkib toptirish bugungi kun pedagogikasining eng dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Mustaqil faoliyat o'quvchining shaxsiy mas'uliyatini oshirsa, ijodiy yondashuv uning muammolarga nostandart yechimlar topish qobiliyatini shakllantiradi.

Tadqiqot jarayonida ilg'or pedagogik tajribalarni umumlashtirish, modellashtirish, dars jarayonida tajriba-sinov ishlarini olib borish va qiyosiy tahlil metodlaridan foydalanildi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining geografiya darslarida muammoli ta'lim, loyihaviy o'qitish va keys-stadi (case-study) texnologiyalarining samaradorligi tahlil qilindi.

O'quvchilarning mustaqil va ijodiy faolligini oshirish masalalari Y.A. Komenskiy, K.D. Ushinskiy kabi klassik pedagoglar asarlaridan boshlab, zamonaviy o'zbek metodist olimlari P. G'ulomov, h. Vahobov, A. Soatov hamda O. Mo'minovlarning ilmiy ishlarida geografiya ta'limi kesimida o'rganilgan. Biroq, bugungi kun raqamli avlodi (Z-avlod) uchun geografik kontentni mustaqil o'zlashtirish mexanizmlari va interaktiv metodlarning integratsiyasi doimiy yangilanish hamda tadqiq etishni taqozo etadi.

Geografiya darslarida o'quvchilarning mustaqil va ijodiy faoliyatini tizimli tashkil etish bir necha bosqichda va maxsus metodlar yordamida amalga oshiriladi:

1. **Muammoli ta'lim texnologiyasi:** Dars boshida tayyor geografik ma'lumotni berish o'rniga muammoli savol o'rta tashlanadi. Masalan: *"Nima uchun bir xil geografik kenglikda joylashgan Sahroi Kabir cho'l, Amazonka o'rmonlari esa nam va sersuv?"* Bu savol o'quvchini iqlim xaritalari, shamollar va okean oqimlarini mustaqil tahlil qilib, sabab-oqibat aloqalarini topishga majbur qiladi.
2. **Loyihaviy o'qitish metodi (Project-based learning):** O'quvchilarga kichik guruhlarda muayyan hududning ekologik yoki iqtisodiy muammosini hal qilish bo'yicha loyiha beriladi. Masalan: *"Orol dengizining qurigan tubini ko'kalamzorlashtirish loyihasi"* yoki *"Andijon viloyatida smart ekoturizmni rivojlantirish rejasi"*. O'quvchilar internet va adabiyotlardan ma'lumot yig'ib, taqdimot tayyorlaydilar. Bu jarayon ularda ham ijodiy, ham jamoada ishlash ko'nikmasini shakllantiradi.

3. **Geografik keyslar (Case-study):** Haqiqiy hayotiy vaziyatlar tahlil qilinadi. Masalan, biron-bir hududda zilzila yoki sel kelishi xavfi mavjud bo'lsa, o'quvchilar ushbu hududning geografik xaritasiga qarab, aholini xavfsiz ko'chirish marshrutini ijodiy loyihalashlari kerak bo'ladi.

Tajriba-sinov natijalari shuni ko'rsatdiki, darslarning kamida 30-40 foiz qismi mustaqil amaliy ishlarga (xaritalar bilan ishlash, diagramma chizish, kontur xaritani to'ldirish) ajratilganda, o'quvchilarning mavzuni o'zlashtirish ko'rsatkichi an'anaviy darsga nisbatan 22% ga yuqorilagan.

Istiqbollar va amaliy tavsiyalar. Kelgusida geografiya ta'limida mustaqil faoliyatni yanada kuchaytirish uchun quyidagi chora-tadbirlar samarali hisoblanadi:

- Darslarda Google Earth, GIS (Geografik axborot tizimlari) kabi raqamli dasturlardan o'quvchilarning mustaqil foydalanishini yo'lga qo'yish;
- Nazariy nazoratlardan ko'ra, ijodiy va mantiqiy xarakterdagi krossvordlar, geografik kvestlar va intellektual o'yinlar salmog'ini oshirish;
- Har bir o'quvchining ijodiy ishlaridan iborat "Portfoliomediatizim" yaratish.

XULOSA.

Geografiyani o'qitish jarayonida o'quvchilarda mustaqil va ijodiy faoliyatni tarkib toptirish ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqadi. Bu yondashuv o'quvchini darsning passiv tinglovchisidan faol ishtirokchisiga va bilim yaratuvchisiga aylantiradi. Geografik xaritalar, statistik ma'lumotlar va ekologik muammolar ustida mustaqil ishlash orqali yoshlarda mantiqiy fikrlash, tahlil qilish hamda vatanparvarlik tuyg'ulari shakllanadi. Ushbu metodik tizimni maktab amaliyotiga keng joriy etish kelajakda har tomonlama yetuk va mustaqil fikrlaydigan kadrlarni tarbiyalashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. G'ulomov P., Mirzaliev T. Geografiya o'qitish metodikasi. – Toshkent: "O'qituvchi", 2011.
2. Vahobov h., Alimqulov N. Geografiya darslarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish. – Toshkent, 2018,
3. Soatov A. Maktab geografiya ta'limida amaliy ishlarni tashkil etish. – Namangan, 2020.
4. Brzezinski Z. The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives. — New York: Basic Books, 1997.
5. Huntington S. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. — New York: Simon & Schuster, 1996.
6. Soliyev A. Geografiya nazariyasi va istiqbollari. — Toshkent, 2015.